

PRATARMĖ

Frederikas Bastiat (1801-1850) - prancūzų ekonomistas, publicistas ir politikas. Klasikinės politinės ekonomijos (Adam Smith) ir prancūzų "ekonomistų" (R.-J. Turgo, J.-B. Say) idėjų tęsėjas ir puoselėtojas. "Laissez faire" doktrinos gynėjas. Artimas R. Cobden'o ir J. Briht'o - Manchester'io ekonominės mokyklos idėjinių vadų ir "free-trade" sąjūdžio Anglijoje įkvėpėjų - bendražygis. Kartu su jais teoriškai pagrindė merkantilistinės sistemos išardymą Europoje, kai 1860 m. Cobdeno sutartimi Anglija ir Prancūzija panaikino visus tarpusavio prekybos draudimus.

Svarbesni darbai:

Sophismes économique, I t. 1845; II t. 1848;

Cobden et la Ligue ou L'agitation anglaise pour la liberté des échanges, 1845;

Gratuité du crédit, 1850;

Les harmonies économique, 1850;

Oeuvres complètes, 7 t. 1855.

Apie Frederiką Bastiat Encyclopaedia Britannica rašė: "Jo "Ekonominiai sofizmai" yra išsamiausia, veiksmingiausia, išmintingiausia ir šmaikščiausia iš visos kada nors parašytos protekcionizmo kritikos. Kaip socializmo oponentas jis neturėjo sau lygių prancūzų ekonomistų tarpe" (1910).

1990 m. penkioliktame amerikietiškae Frederiko Bastiat "Įstatymo" leidime redaktorius rašo: "Šiam esė, kuris pirmąkart pasirodė 1850 birželyje, jau beveik pusantro šimto metų. Bet kadangi jo tiesos amžinos, jis bus skaitomas dar po pusantro šimto metų... Tos pačios socialistinės idėjos, kurios tada sklido Prancūzijoje, dabar sklinda Amerikoje. Argumentai, kuriais tada Frederikas Bastiat naudojosi prieš socializmą, galioja - žodis žodin - ir šiandieną".

Nobelio premijos lauretas F. Hayek'as taip atsiliepia apie Bastiat: "Genialusis Bastiat, kurio rašiniai koncentruoja savyje ištisą libertarinės ekonominės politikos sistemą... Pažiūros, su kuriomis jis kovojo, iš esmės tos pačios, su kuriomis tenka grumtis šiandien".

Socializmas, apie kurį kalbama šiose ištraukose, žinoma, nėra tas totalinis socializmas, kurį išgyvenome mes čia. Tai vakarietiškas, vangus, neišbaigtas, iki galo neįgyvendintas socializmas. Bet jis ne mažiau pavojingas

už "realų" socializmą. Ir ne vien tuo, kad jis gali baigtis realiu socializmu, o tuo, kad būdamas neišbaigtas visuomenei jis atrodo mažiau pavojingas, netgi reikalingas.

Juo labiau tai pasakytina apie visuomenę, patyrusią totalinio socializmo tikrovę. Nepakanka vien prakeikti buvusią tvarką. Kad neliktume jos įkaitais, reikia išsiaiškinti gilumines jos prielaidas ir jos veikimo logiką. Vien socializmui nepalankūs faktai, net ekonominis jo žlugimas, mažai ką įrodo. Kol nebus susprogdinta pati socializmo idėja, tol visada liks galimybė tokius faktus "nurašyti" tironų ir kitokių "netikusių" socializmo statytojų sąskaiton.

Socializmo idėja daug gudresnė už primityvius jos keikūnus, ir tai matyti iš to, kad aršiausi jos keikūnai beveik visur yra fašistai, arba nacionalsocialistai - to paties lizdo paukščiai. Kokia ji gaji, kokia ji daugiaveidė ir klastinga - tuo galime įsitikinti šiandieną patys, regėdami, kaip keikiant socialistinę tvarką, praktikoje vykdoma socialistinė politika. O visuomenėje, išsižadėjusioje socializmo, ir toliau viešpatauja socialistinės idėjos.

Netikite? Bet turbūt tikite, kad valstybė turi rūpintis švietimu? O tai reiškia, kad švietimo srityje esate socialistas! Ir taip visose srityse: žodžiais socializmas atmetamas, bet darbais tęsiamas arba naujai pertvarkomas. Visi - už privatizavimą, bet tik ne "svarbiausiose" srityse; visi - už valstybės nesikišimą, bet tik ne tada, kai reikalas liečia "socialines" paslaugas. Valstybinės "globos" ideologija - protekcionizmas - viešpatauja ne tik vidaus, bet ir išorės politikoje. Jeigu galvojate, kad protekcionizmas mums neaktualus, kad tai Amerikos ir Japonijos problema, prisiminkite "rinkos apsaugos" priemones, kurių buvo griebtasi Lietuvoje nuo pat pirmųjų nepriklausomybės mėnesių, pažvelkite į karštligišką muitinių kūrimą. Įvertinkite valstybinio sektoriaus svorį, mokesčių ir subsidijų mastą ir šimtus "priemonių", kurių visų vardas - protekcionizmas.

Protekcionizmas - tai nuosavybės teisės ribojimas, privačių mainų varžymas, rinkos reguliavimas. Trumpai, tai visuomenės suvalstybinimo - socializmo - įvadas arba, kaip mūsųose, tęsinys.

Protekcionizmas, kaip ir socializmas, paremtas keliais gražiais ketinimais, keliomis elementariomis ekonominėmis klaidomis ir bendru mąstymo neprincipingumu. Todėl jo padariniai visada priešingi jo ketinimams. Nepaisant to, protekcionistinis protas, vadovaudamasis politiniu "realizmu", retai suveda šį padarinį su jo priežastimi. Priešingai, nesėkmė dažniausia tik skatina naujas protekcionistines priemones. Todėl valstybinė "globa" turi tendenciją plisti keldama tas pačias problemas vis naujose srityse. Jokie daliniai jų sprendimai nieko neišsprendžia, kol nėra suprasta visų jų priežastis.

Protekcionizmo mazgui išrišti reikalingas visiškai naujas, principinis mąstymo posūkis.

"Laissez faire, laissez passer" doktrina ir buvo toks posūkis. Priešingai daugelio žmonių įsitikinimas, tai ne išaugtinė doktrina, tai greičiau doktrina, iki kurios dar nepriaugta. Prie jos buvo artėjama, nuo jos buvo tolstama, bet ji niekada nebuvo įgyvendinta, nors teoriniu požiūriu tai labiausiai išvystyta socialinė doktrina, apimanti rinkos ekonominę teoriją, nuosavybės idėja paremtą teisinę koncepciją ir individualistinę moralę.

Tiesą sakant, netikslu sakyti, kad laissez faire išreiškia tik siekiamybę, o ne realybę. Nevaldomos visuomenės tvarka, kurią propaguoja laissez faire doktrina, tai reali, objektyvi tvarka, kurią politinės institucijos gali suvaržyti, deformuoti, iškreipti, bet negali visiškai sunaikinti. Rinka gali būti paskelbta už įstatymo ribų, ji gali virsti "pilkąją" ir "juodąją", bet kol žmonėse dar rusena savo naudos siekis, ji išliks kaip jų išlikimo priemonė. Todėl tiksliau sakyti, kad laissez faire doktrina siūlo mums pripažinti realybę, nesivaikyti politinių mirazų, liautis prievartauti savo prigimtį. Štai kodėl ji yra iš esmės kritinė - tiesa atsiveria pati, išsivadavus iš proto sutemų ir prievartos apžavų.

Frederiko Bastiat darbai pasižymi skaidriu logiškumu, kurį retai sutiksi dabartinių socialinių mąstytojų darbuose. Todėl jie gali tapti mokykla jaunam protui, dar nepagautam socialinių ideologijų ir politinių prietarų. Ir jie yra puikus priešnuodis protui, tokių prietarų jau pagautam. Trumpai, jie yra tikras lobis protui, kurio apšvietimas gali tapti gerovės šaltiniu visiems.